

УДК 305-055.2:316.344.4(497.11)“2020“

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6712021.4>

Прегледни рад

Вера Арежина*

Факултет политичких наука, Београд

Ненад Спасојевић**

Факултет политичких наука, Београд

ИСТРАЖИВАЊЕ О ЗАСТУПЉЕНОСТИ ЖЕНА НА ЗНАЧАЈНИМ ДРУШТВЕНИМ ПОЛОЖАЈИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Сажетак

Положај жене у Србији мењао се током деценија, од њене првобитне улоге мајке и домаћице унутар домаћинства. Данас се жене у Србији налазе на значајним положајима, теже остваривању својих каријера, одавно имају и право гласа и одлучивања, али су уједно и даље стуб домаћинства. Циљ овог рада је да прикаже и објасни колико се улога жене у Србији заиста променила и да ли жене данас уживају већа права него што су их пре имале. У раду је коришћен аксиолошки теоријско-методолошки приступ, као и комбиноване методе. Такође, кроз резултате истраживања које су спровели студенти друге године студија и академско особље Факултета политичких наука у Београду у априлу 2020. године, биће представљени и ставови 710 грађанки и грађана Србије по питању положаја жена на значајним друштвеним положајима. Поред тога, биће анализирани и њихови ставови и о другим аспектима који су кључни када се говори теми заступљености жена на значајним друштвеним положајима.

Кључне речи: заступљеност жена, равноправност полова, истраживање, методологија истраживања

* vera.arezina@fpm.bg.ac.rs.

** nenadspasojevic96@gmail.com.

УВОД

У раду смо приказали колико се улога жене променила од периода између два светска рата, током Антифашистичког покрета жена и добијања права гласа после Другог светског рата у Србији. Разматрали смо колико су после 2000. године усвајање закона и других докумената, одржавање семинара и конференција допринели побољшавању положаја жена и остваривању полне једнакости, као и актуелне проблеме око фемцида и насиља над женама у свим областима друштва.

Циљ овог рада су објашњење и дескрипција положаја жена на значајним друштвеним положајима у Републици Србији. Методе које смо примењивали су компаративна, испитивање ставова путем анкета, као и квалитативна метода анализе садржаја докумената.

Приказали смо резултате спроведеног истраживања о ставовима грађанки и грађана Србије по питању равноправности полова, условима запошљавања, укључујући квалификације, радно искуство, брачни и породични статус, као и приликом одређених друштвених и политичких положаја.

Положај жена у Србији између два светска рата

После Првог светског рата, жене нису имале право гласа, нису им биле доступне одређене школе и занимања, а ако су и радиле, биле су плаћене мање од мушкараца. Иако је законом уведено обавезно четворогодишње основно школовање у Краљевини Југославији, у многим крајевима није било школа ни учитеља. „Неке професије по закону су биле доступне само мушкарцима (судство), а у другима су жене биле дискриминисане (у медицини). У таквим условима жене су све више истицале захтев да се и њима учине доступним све врсте школа и све професије и у исто време су захтевале и право гласа и уопште једнака политичка права“ (Томшич 1981, 18).

У том периоду настају многа женска друштва ради остваривања њихових грађанских и политичких права, као што су *Друштво за просвећивање жене и заштиту њених права* (касније постаје *Женски покрет*), *Удружење универзитетски образованих жена*, *Удружење студенткиња Београдског универзитета*, *Југословенски женски савез*, *Лига жена за мир и слободу*, *Секретаријат жена социјалиста (и комуниста)* у оквиру Социјалистичке радничке партије Југославије (Божиновић 1996, 73–74).

Иако је Краљевина Југославија ратификовала Конвенцију Међународне организације рада у децембру 1926. године када жене добијају равноправан положај са мушкарцима, то се слабо примењивало. „Многи послодавци су вршили злоупотребу закона, прилагођавајући их сопственим интересима. Закон се не спроводи у текстилним индустријама, где су жене углавном биле запослене. То је, пред почетак Другог светског рата, условило нове штрајкове. Настали из економских побуда, убрзо су се проширили и на политичку сферу“ (Аритонових 2009, 244). Осим тога, иако је било више студенткиња и запослених жена на факултетима, оне су биле малобројне и на нижим положајима у односу на мушкарце. „Процент студенткиња у Београду, Загребу и Љубљани никада није прелазео 10%. Ако би и биле запослене на универзитету, жене су се најчешће налазиле у звању асистента, доцента или лектора“ (Вучетић 2007, 135).

Током Другог светског рата, 1942. године у Босанском Петровцу основан је Антифашистички фронт жена (АФЖ) са циљем да мобилише жене ради учешћа у оружаним и диверзантским акцијама, за прикупљање хране и одеће за гладне и избеглице, за бригу о деци, и друго. Ова организација је и после рата била главна за просвећивање жена у заосталим крајевима, збрињавање деце, напуштање обичаја ношења зара и фереце. Антифашистички фронт жена је учествовао у доношењу закона и прописа из области положаја жена, подстицао је учешће жена у привредним и политичким активностима и представљао је жене у међународном женском покрету. „Кроз АФЖ су се жене активирале у стварању материјалних и других услова за своју равноправност, развијале иницијативу и контролу над читавим системом помоћи радној жени и детету“ (Добрић 1987, 8). Ова централизована политичка организација жена укинута је 1953. године, када је основан Савез женских друштава Југославије који се бави отварањем дечијих установа, школских кухиња, и слично.

Жене су добиле право гласа у Србији на првим изборима после рата за Уставотворну скупштину у новембру 1946. године, када су гласали сви мушкарци и жене у земљи са навршених 18 година живота. Исто године донет је устав Федеративне Народне Републике Југославије у коме се наводи да су жене „равноправне са мушкарцима у свим областима државног, привредног и друштвено-политичког живота“ (Марков 2001, 18). После тога, жене су имале значајне положаје у савезним органима и министарствима у СФР Југославији, међународним организацијама, науци, култури, уметности и друго.

Промена улоге жена у Србији последњих деценија

После 2000. године, жене су биле на веома важним политичко-друштвеним положајима, као што су председница Народне скупштине Републике Србије, в.д. председница Републике Србије, председнице политичких странака, министарке, чланице управних одбора и других институција, а данас је први пут жена на положају председника Владе Републике Србије. И поред тога, иако су у Србији усвојена многа документа о заштити жена, *Закон о равноправности полова, Закон о раду, Закон о спречавању злостављања на раду, Закон о забрани дискриминације, Национална стратегија за родну равноправност*, а основано је и Координационо тело за родну равноправност, и данас се много жена бори за равноправност полова, против дискриминације, насиља у породици или злостављања на раду.

У области радних односа, жене се често суочавају са бројним проблемима дискриминације, до онемогућавања да напредује, што је познато као *стаклени плафон*, или се на исте позиције бирају мушкарци са нижим квалификацијама. „Последњи подаци говоре да је у основним и средњим школама у Србији 44% оних који су запослени раде на одређено време. Имамо, дакле, низак квалитет запослености, односно неквалитет запослености, рад на пословима у оним секторима у којима су традиционално биле и највише запослене жене. Чини ми се да, када су упитању Србија и запошљавање, више немамо само стаклени плафон, с обзиром на то да су ту подаци заиста поразни, него и стаклене зидове. Дакле и они сектори у којима су жене и могле да нађу посао, све више се сужавају“ (Вељић 2019).

Још већи проблем је породично насиље, јер је у последње две деценије у Србији убијено више од три стотине жена, а после усвајања *Закон о спречавању насиља у породици* 2017. године, регистровано је више од 132.000 случајева породичног насиља (Данас, 2020; упоредити са: *Блиц*, 2019). На основу истраживања о узроцима партнерског насиља, сматра се да је промена улоге жене довела до већег насиља. „Квалитативном и квантитативном анализом обухваћено је 25 случајева хомицидног партнерског насиља мушкарца према жени и девет случајева хомицидног партнерског насиља жене према мушкарцу који су се догодили на подручју Града Београда у периоду од 1999. до 2011. године“ (Симеуновић-Патић и Јовановић 2013, 18). Такође, спроведено је прво интердисциплинарно истраживање у Србији у коме је анализирана судска пракса од 2015. до 2017. године, урађене су

студија случаја, истраживање ставова са многим професионалцима и разговори са женским организацијама. У истраживању се истиче да је важно законски фемицид одредити као посебно кривично дело. „Фемицид је родно засновано убиство и у Србији се не третира као посебно кривично дело. Чак 74 одсто фемицида извршено је у партнерском и породичном контексту, а у 68 одсто фемицида извршено је у стану, кући жртве или починиоца“ (Данас 2019). И поред тога, одбијен је предлог неколико наших и страних невладиних организација да се термин фемицид уведе у *Кривични закон Републике Србије* (WECF 2018).

Истраживање о заступљености жена на значајним друштвеним положајима у Републици Србији

Током априла 2020. године, студенткиње и студенти Факултета политичких наука Универзитета у Београду спровели су заједно са наставним кадром истраживање под називом „Заступљеност жена на значајним друштвеним положајима у Србији“.¹ Идеја овог истраживања била је да се испитају ставови грађана Републике Србије о овој веома битној теми, о којој се и даље недовољно говори у јавности (Термиз и Арежина 2015, 84–87). Реализација истраживања одвијала се у периоду од 06.04. до 18.04.2020. године, а учесници су попуњавали *Google online* упитник, који се састојао од питања отвореног, затвореног и мешовитог типа. Укупан број попуњених анкета био је 710, а слали су их грађани из свих делова Србије. На крају су добијени подаци обрађени путем специјализованог програма који се користи за обраду података - *SPSS* (Statistical Package for the Social Sciences). *SPSS* представља један од неколико специјализованих програма који се користе за обраду података приликом испитивања ставова јавног мњења (IBM 2020).

Иако мислимо да би представљање оваквог истраживања на основу само 710 учесника истраживања било одговарајуће углавном за објављивање у неком од академских часописа Факултета политичких наука, Филозофског или Правног факултета, сматрали смо да је и такав број учесника истраживања ипак репрезентативан за објављивање једног пресека на микро-плану положаја жена у Републици Србији у академском часопису од националног значаја. Нисмо правили анализу многобројних проблема са којим се сусрећу

1 Ово истраживање спровели су студенткиње и студенти Факултета политичких наука, друге године основних студија са смера социјална политика и социјални рад, а у склопу својих наставних активности током летњег семестра на предмету *Методологија политиколошких истраживања са статистиком*.

и жене и мушкарци у данашњем српском друштву, нити анализу актуелне политизације друштвеног положаја жена и уопште улоге породице у српском друштву, него смо се фокусирали само на резултате истраживања колико се поштују законодавни акти у вези са заступљеношћу жена на значајним друштвеним положајима у Републици Србији. Према пристиглим попуњеним упитницима у истраживању које смо спровели над 710 особа, број женске популације био је двоструко већи – 68,3%, док је испитаника супротног пола било 31,7%. Брачно стање испитаника је било следеће: највећи број је оних који нису у браку 70,3%. Одмах затим су грађани који се налазе у брачној заједници и њихов проценат је мањи и износи 17,9%. Занимљив је и податак да одређени број испитаника живи у ванбрачној заједници, тачније 6,5%. Средина у којој живе испитаници који су учествовали у истраживању је следећа: већина њих живи у урбаној средини – 66,5%, док је преосталих једна трећина, тачније 33,5% испитаника из руралних предела Србије.

По питању радног сектора анкетираних, највећи број ради у приватном сектору 20,8%, док је број оних који су запослени у јавном сектору скоро упола мањи, тачније 11,4%. Од осталих испитаних истичу се и они који су незапослена лица, 8,7%, док је број оних који имају свој бизнис 4,5%. Још једно питање се односило на општа питања испитаника, те је тако по питању образовања ситуација следећа: највећи проценат испитаних има завршену четворогодишњу школу 39,6%, а још 4,4% има завршену трогодишњу средњу школу. Број оних који имају завршен факултет износи 36,5%, са завршеном вишом школом је 12,8%, док је проценат оних који имају завршен мастер или докторске студије нешто мањи и износи 5,6%.

Добијени подаци су у процесу обраде подељени како би према полној структури били представљени ставови испитаника овог истраживања. Тако ће овде резултати бити стратификовано представљени у виду ставова испитаника, како би се лакше упоредили и на тај начин увиделе сличности и разлике у њиховим ставовима.

На питање да ли су задовољни својом финансијском ситуацијом, мушки испитаници, тачније њих 33% одговорили су да су потпуно задовољни, а нешто мањи проценат - 27%, изјаснило се да је углавном задовољно. Уопште незадовољних својом финансијском ситуацијом је свега 9% испитаника. Слична ситуација је и код женског дела испитаника, тако је њих 60% потпуно задовољно или задовољно својом тренутном

финансијском ситуацијом, док је њих 13% углавном незадовољно, а 7% је у потпуности незадовољно.

Када се пређе на конкретна питања која се односе на положај и заступљеност жена у друштвеном и политичком животу у Србији, једно од најчешћих питања које се годинама уназад поставља односи се на равноправности полова. Више од половине мушких испитаника – 51,6% сматра да је равноправност полова углавном остварена у Србији, а још 7,1% сматра да је у потпуности остварена. Нешто више од трећине њих – 36,9% испитаника, мишљења је да равноправност полова углавном није остварена, а још 4,4% сматра да није уопште остварена. Тако да мушки испитаници сматрају да је равноправност полова у код скоро 60% испитаних остварена. Са друге стране код женских испитаника ситуација је другачија. Наиме, 54% жена сматра да углавном није остварена равноправност међу половима у Србији, док још 6% сматра да уопште није остварена. Наспрам тога, осталих 40% жена сматра да је у потпуности – 1,2% и да углавном јесте остварена равноправност – 38,8%. На тај начин примећујемо размимоилажења у ставовима мушкараца и жена по питању равноправности у Србији.

Наредна питања у истраживању односила су се на утицај појединих елемената као пресудних приликом запошљавања. Тако смо испитивали колику улогу имају стручна квалификованост, радно искуство, физички изглед, брачни и породични статус. На питање о утицају стручне квалификованости при запошљавању, више од половине мушких испитаника – 55,6% сматра да стручна квалификованост има углавном пресудну улогу, док још 23,1% има мишљење да има веома пресудну улогу при запошљавању. Слично мушким испитаницима, одговарале су и жене. Тако њих 52,2% има став да стручна квалификованост код жена утиче на њихово запошљавање, а још 25,2% сматра да то има веома пресудну улогу. Када се сагледају одговори оба пола, примећује се да скоро сличан проценат испитаних, близу 80% у оба случаја, сматра пресудном стручну квалификованост при запошљавању жена.

Када је радно искуство у питању, 50,2% мушкараца је сагласно да радно искуство углавном има пресудну улогу приликом запошљавања жена, док додатних 25,3% сматра да је та улога веома велика. Насупрот њима, 16,9% мушкараца сматра да радно искуство углавном нема пресудну улогу, а 4,4% сматра да радно искуство није битно. Према наведеноме, стиче се закључак да нешто мало више од једне петине испитаних мушкараца не види радно искуство као пресудну улогу, док далеко већи број од скоро 80% њих сматра да радно искуство има важну улогу при запошљавању

жена у Србији. Као и код мушкараца слични одговори су и код жена, те тако 50% сматра да радно искуство углавном има утицај на запошљавање жена, док 30% жена истиче да радно искуство веома утиче на запошљавање.

Иако радно искуство и стручна квалификованост кандидата имају приоритет, истраживали смо да ли је физички изглед битан елемент приликом запошљавања. Тако наполовично мушки испитаници сматрају да физички изглед има пресудну улогу при запошљавању, тачније 38% испитаника сматра да изглед углавном има пресудну улогу, док још 26% сматра да изглед има веома пресудну улогу. Наспрам њих, 25% мушких испитаника сматра да изглед углавном нема пресудну улогу. Код женских испитаника, ставови по овом питању су додатно израженији. Тако 46,6% жена сматра да физички изглед углавном игра битну улогу, док још 28,9% жена сматра да игра веома битну улогу. Дакле, више од три четвртине жена дели ставове мушких испитаника о значају физичког изгледа при запошљавању.

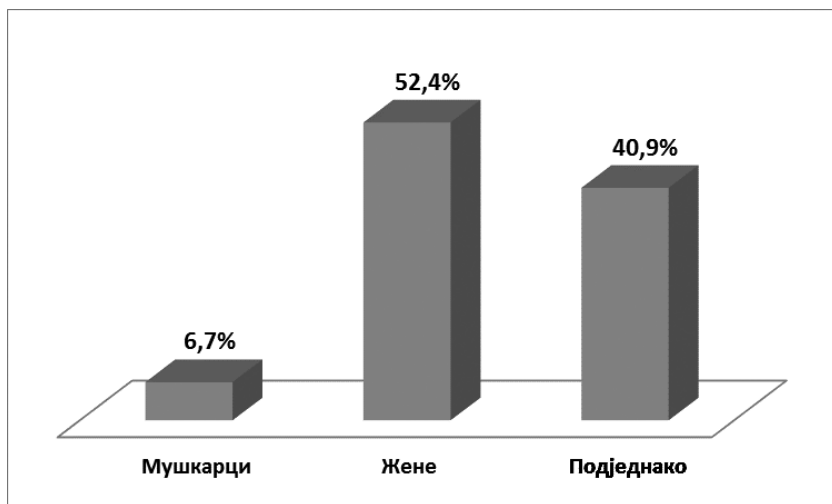
По питању брачног статуса приликом запошљавања жена у Србији, 43,6% мушкараца заступа став да брачни статус углавном нема битну улогу. Поред њих још 13,3% мушкараца сматра да брачни статус углавном нема пресудну улогу. Са друге стране, 26,2% мушкараца сматра да брачни статус има важну улогу, док њих 9,3% дели мишљење да је улога брачног статуса приликом запошљавања жена веома велика. Код жена брачни статус углавном нема пресудну улогу приликом запошљавања, те је то став највећег броја жена - 35%, а још 12% сматра да уопште нема. Међутим, насупрот њима сличан је проценат жена које мисле да брачни статус ипак има пресудну улогу. Тако 32% жена је уверења да брачно стање углавном има пресудну улогу при запошљавању, а још 16% сматра да је брачни статус пресудан у одлучивању о запослењу неке жене. На овај начин видимо да су ставови мушких и женских испитаника скоро исти, те да су одговори углавном близу подједнаких процента, ако поредимо оне који се на неки начин слажу или не слажу са тврдњом.

Поред брачног, испитивали смо да ли родитељски статус има утицаја на запослење и каријере жена у Србији. У истраживању смо дошли до резултата да 33% испитаника има мишљење да родитељски статус углавном има пресудну улогу, а још 21% испитаника сматра да има веома пресудну улогу приликом запошљавања жена. С друге стране, 29% испитаних мушкараца изјавили су да родитељски статус углавном нема, а 8% њих мисли да уопште нема пресудну улогу при запошљавању жена. На исто

питање, женски испитаници су имали следеће ставове. У много већем проценту у односу на мушкарце, 70% жена је изјавило да родитељски статус жене има велику или преседну улогу при њиховом запошљавању. Мање од једне петине жена сматра да овај статус углавном нема, а још 5% жена одговориле су да уопште нема пресудну улогу при запошљавању.

Врло често се може чути у медијима да запослени у Србији доживљавају мобинг на радном месту, односно да су жртве мобинга колега или надређених. Сходно томе испитали смо ставове мушкараца по питању тога ко чешће трпи мобинг на послу у Србији. Мушкарци су већински – 52,4% одговорили да мобинг трпе жене, док је 6,7% мушкараца сматра да су они чешће жртве мобинга на послу. Знатан број од 40,9% испитаника сматра да оба пола подједнако доживљавају мобинг на свом радном месту. По истом питању жене су много израженије у својим одговорима. Наиме, чак 77,5% жена сматра да су оне чешће на удару мобинга на својим пословима, док тек 1,9% жена сматра да су то мушкарци. У односу на мушке испитанике, много мањи број жена – 20,6% сматра да су оба пола подједнако угрожена од мобинга на својим радним позицијама. На овај начин можемо приметити израженији став оба пола да су жене те које су изложеније мобингу, наспрам мушкараца, било да су ставови мушких или женских испитаника.

Слика 1. Одговори мушких испитаника на питање ко на пословима чешће доживљава мобинг

Извор: Обрада аутора.

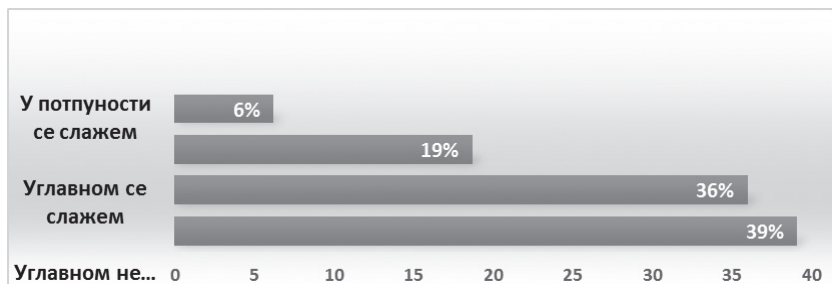
Посебно питање у истраживању односило се на кућне послове, јер то може показати однос у подели послова у домаћинствима у Србији. Тако на питање ко обавља кућне послове у вашем домаћинству, највећи број мушкараца у Србији – 46,7%, изјавили су да то претежно обавља мајка, а још 13,8% је става да то обавља мајка. После тога је став да кућне послове обављају упоредо отац и мајка, што сматра 36,9% мушкараца. Веома мали проценат мушких испитаника сматра да је то отац, те тако свеукупно 2.6% мушкараца види оца као особу која обавља кућне послове у домаћинству. Код женских испитаника резултати показују да жене сматрају да кућне послове претежно обављају мајке и то у 47,8% случајева, док је 20,8% жена изјавило да кућне послове обавља само мајка, као део заједнице. Осим тога, 29,1% жена сматра да кућне послове обављају подједнако и мајка и отац. Веома мало жена је одговорило да кућне послове обављају очеви, односно мушкарци, што доводи до закључка да оба пола претежно виде мајку, односно жене као те које обављају кућне послове.

У тежњи за остваривањем свих својих животних планова, људи често не стижу да постигну све оно што су планирали. Зато је нас занимало који од полова може боље, лакше и на крају успешније да усклади своју професионалну каријеру, друштвени живот и породицу. Највећи број мушких испитаника, скоро половина, тачније 49% мишљења је да и мушкарци и жене подједнако добро могу да ускладе своје каријере, друштвени живот и породицу. Нешто мање од једне трећине мушкараца – 30%, сматра да су то пре мушкарци, док је око 21% мушкараца изјавило да су то припаднице нежнијег пола. Међутим, у значајно већем проценту у односу на мушкарце, око 59% жена изјавило је да оне могу боље умеју да ускладе каријеру, друштвени живот и породицу. Затим следе оне које мисле да то подједнако добро могу постићи и мушкарци и жене, тачније то је став њих 22 %, док 19% жена има став да мушкарци боље успевају да се изборе са овим изазовом. На ово питање, мушкарци и жене су имали дијаметрално супротне ставове.

Иако су жене више деценија бориле за своје право гласа и учествовање у политичком животу у Србији, стање за њих је и данас доста тешко. Нас је занимало да сазнамо ко је бољи политичар, мушкарац или жена. Резултати нам показују да се највећи проценат мушких испитаника, 39% уопште не слаже са тврдњом да су у целини гледано мушкарци бољи политичари од жена, док се додатних 36% углавном не слаже са овим ставом. Са друге стране, знатно мањи проценат мушкараца се углавном слаже

са овим ставом 19%, а тек 6% њих се у потпуности слаже да су мушкарци у целини бољи политичари од жена. Дакле, можемо закључити да мушкарци и те како подржавају жене у њиховом политичком животу, те их самим тим сматрају и адекватним учесницима у политичком деловању. Одговори на исто питање код женских испитаника показују да се 62,7% жена уопште не слаже са тим ставом, а још 24,5% се углавном не слаже. Ови одговори потврђују став жена да сматрају да равноправно учествују у политици, што је слично ставовима мушкараца у претходном делу. Додатно у прилог томе су и подаци да се око свега 13% жена на неки начин слаже са тим да су мушкарци бољи политичари од жена, што је када се све сагледа далеко мањи проценат.

Слика 2. Одговори мушких испитаника на питање да ли су мушкарци бољи политичари од жена

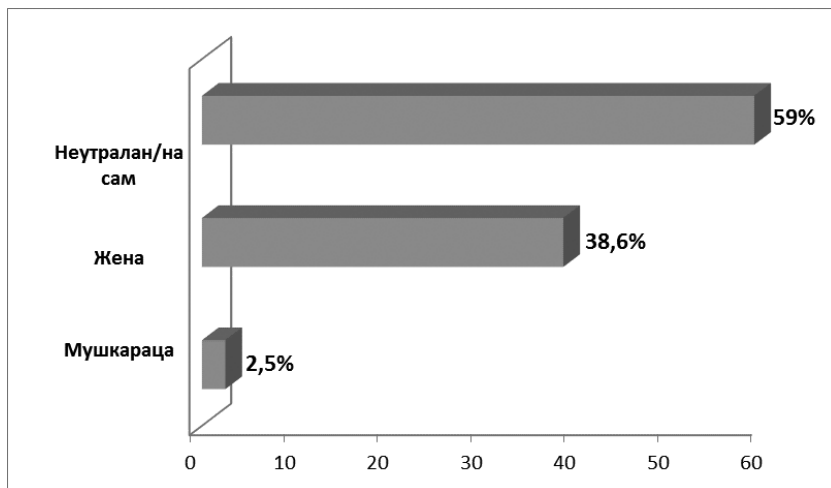
Извор: Обрада аутора.

Грађанима је било постављено питање које се односи и на положај жена по питању једне значајне политичке позиције. Наиме, испитивали смо грађане да ли би гласали за жену као кандидата на изборима за председника. Код мушких испитаника већина је изнела став да би гласали и то процентуално врло високо, око 84% испитаника. Док је 16% испитаника на ово питање одговорило негативно. Женски испитаници су такође имали висок степен подршке када су у питању избори на којима би као кандидат била особа женског пола. Тако је близу 100%, тачније 94% сматра да би гласало за кандидата женског пола, док веома мали проценат од 6% жена не би гласало.

У складу са темом истраживања, једно питање се односило који пол је потребнији на водећим друштвеним позицијама. На основу истраживања испитаници су одговорили крајње неутрално, односно 77,3% не сматра ни да су то мушкарци ни жене. Поред тога, оба пола су скоро изједначена у ставовима мушкараца, те је 11,1%

мушкараца сматра да је потребно више мушкараца, а 11,6% да је потребно више жена. Код женских испитаника, више од половине – 59% има неутрални став који пол је потребнији на водећим друштвеним позицијама. Међутим, код женских испитаника је већи број оних који сматра да су ипак жене потребније на водећим позицијама, те је то став 38,6% испитаника. Свега 2,5% жена сматра да су ипак мушкарци потребнији на овим позицијама. Ово нам показује израженију разлику у ставовима мушкараца и жена по овом питању, те да жене ипак у већој мери сматрају свој пол потребнији на водећим позицијама у друштву.

Слика 3. Одговори женских испитаника на питање да ли је потребно више жена или мушкараца на водећим позицијама

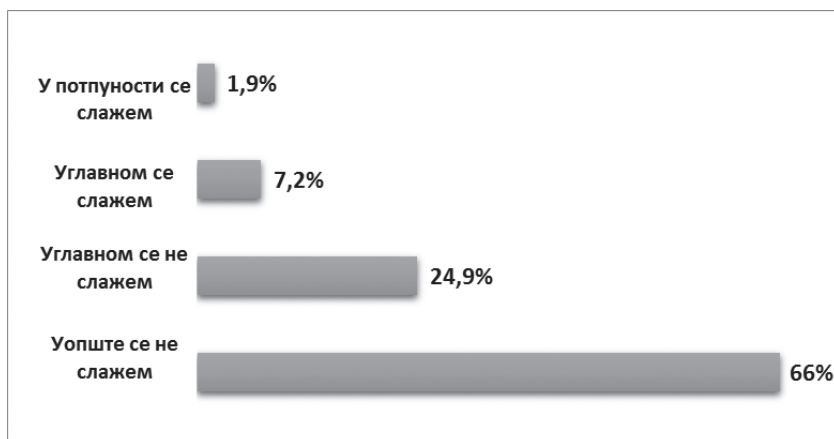
Извор: Обрада аутора.

Сходно претходном питању, истраживали смо и то ко има већи утицај на водећим позицијама у Србији. Тако мушки испитаници, око 47% сматра да и мушкарци и жене имају подједнак утицај у друштву сходно позицијама које заузимају. Међутим, 38% мушких испитаника је става да жене имају мањи утицај у односу на мушкарце на водећим позицијама, док тек 15% њих сматра да жене имају значајнији утицај у односу на мушкарце на водећим позицијама. Око 39% жена сматра да и мушкарци и жене имају подједнак утицај, што је нешто мањи проценат у односу на мушке испитанике. Слично мушким испитаницима, око 11% жена сматра да оне имају већи утицај сходно позицијама у односу на мушкарце. Око половине жена сматра да мушкарци имају већи утицај у односу

на жене на водећим позицијама. Ово показује да жене у односу на мушкарце много више сумњају у утицај који женски пол може да оствари наспрам мушкараца када су ове позиције у питању.

По питању позиција које захтевају лидерске вештине и да ли оне више пристају мушкарцима него женама, мушки испитаници су истакли следеће ставове. Најмањи проценат, око 9,3% мушких испитаника су у потпуности сагласни, а око 16,4% мушкараца је углавном сагласно да одређене лидерске вештине више пристају мушкарцима него женама. С друге стране, већина мушкараца, односно 34,3% није сагласно са овим ставом, а за опцију уопште се не слажем је највећи проценат од 40% мушких испитаника. Сличног става су и женски испитаници, с тим да много више односно, 66% женских испитаника се уопште не слаже са ставом да лидерске вештине више пристају мушкарцима него женама, а још 24,9% жена се углавном не слаже са тим ставом. Насупрот томе, мање од 10% женских испитаника сматра да мушкарцима више него женама пристају лидерске вештине.

Слика 4. Одговори женских испитаника на питање позиције које захтевају лидерске вештине више пристају мушкарцима него женама

Извор: Обрада аутора.

У вези питања да женама није пружено довољно прилика како би доказале да су способне за рад на извршним позицијама, око 40% мушких испитаника се углавном слаже, а још 13,8% у потпуности слаже са тим ставом. Дакле, око половине односно 53,8% мушких испитаника у некој мери слаже са овим ставом, насупрот 46,2% испитаника који се углавном или уопште не слажу са тим да женама

није пружено довољно прилика да раде на извршним позицијама. На исто питање, 47% женских испитаника је одговорило да се углавном слаже, док 33,6% је одговорило да се у потпуности слаже. С друге стране, мање од једне петине женских испитаника се углавном или уопште не слаже са ставом да женама није пружено довољно прилике како би доказале да су радно способне за рад на извршним позицијама. На основу ових података, сматрамо да се оба пола слажу, с тим да је код жена много израженије то слагање да женама ипак није пружено довољно прилика да се докажу да су способне да раде на извршним позицијама.

ЗАКЉУЧАК

У овом раду настојали смо да прикажемо колико се променила улога жене од периода између два светска рата и добијања права гласа после Другог светског рата у Србији. Указали смо да су у последњих двадесет година усвојена многа документа, као што су Закон о равноправности полова, Закон о раду, Закон о спречавању злостављања на раду, Закон о забрани дискриминације и друга, одржавани су семинари и конференције, али се и данас многе жене суочавају са дискриминацијом и различитим облицима насиља, укључујући и насиље у породици.

У истраживању у којем је учествовало 710 особа и које су спровели студенти друге године студија и наставно особље Факултета политичких наука у Београду током априла месеца 2020. године, тежило се прикупљању информација у виду ставова грађана на тему која је везана за заступљеност жена на значајним друштвеним положајима у Србији. Иако мислимо да би представљање оваквог истраживања на основу само 710 учесника истраживања било одговарајуће углавном за објављивање у неком од академских часописа Факултета политичких наука, Филозофског или Правног факултета, сматрали смо да је и такав број учесника истраживања ипак репрезентативан за објављивање једног пресека на микро-плану положаја жена у Републици Србији у академском часопису од националног значаја. Идеја истраживања је била да проверимо колико се заправо поштују законодавни акти који се односе на тему овога рада, те се на крају може извући и следећи резиме. Поједини закључци истраживања говоре да мушки испитаници сматрају битним стручну квалификацију и радно искуство, али и физички изглед, брачни и родитељски статус приликом запошљавања жена. Такође, када је у питању мобинг, већина свих испитаника истраживања сматра да су жене подложније истом у већој мери,

него мушкарци. Исто тако примећује се и да испитаници сматрају да женама у Србији није пружено довољно могућности и прилика да покажу своје знање, умеће и способности на лидерским позицијама, те да је заправо то разлог већег броја мушкараца на истим позицијама. Занимљиво је истаћи ставове многих мушких и женских испитаника да би на изборима за председника гласали за жену кандидата. Међутим, постоје и подаци који нам говоре да нису само жене те које су у појединим областима запостављене, већ да су то понекад и мушкарци. Док женама припадају улоге у обављају многих послова, мушкарцима у Србији остају многи физички тежи и захтевнији послови, па самим тим они у појединим темама остају такорећи угроженија група, насупрот женама.

На крају, овим истраживањем дошли смо до конкретних података на основу којих жене јесу и могу бити још више заступљене на значајним друштвеним положајима у Србији. Неминовне су и чињенице да се на многим сегментима и у многим областима мора још додатно радити како би се стање побољшало. Самим тим би се додатно унапређивала улога и положај жене у Србији, али би се постигло и повећање равноправности међу половима, а на томе треба радити и то од процеса васпитавања, социјализације али и кажњавања свих облика дискриминације и насиља.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Аритонових, Ивана. 2009. „Друштвени положај жена у Србији у доба Краљевине Југославије“. *Баитина*, св. 27.
- Блиц. 2020. „За три године више од 132.600 случајева породичног насиља“. 08. март 2020. <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/za-tri-godine-vise-od-132600-slucajeva-porodicnog-nasilja/yxh2195>.
- Божиновић, Неда. 1996. *Женско питање у Србији - у XIX и XX веку*. Београд: Феминистичка издавачка кућа 94.
- Вељић, Јелена. 17.04.2019. „Родна (не)равноправност: стаклени плафони и стаклени зидови“. *Бетон*, бр. 206.
- Вучетић, Радина. 2007. „Жена у граду – Између резервата приватног и освајања места у јавном животу“. У *Приватни живот код Срба у 20. веку*, пр. Милан Ристовић, Београд: Клио.
- Данас. 2019. „Статистика о насиљу над женама у Србији још увек поражавајућа“. 14. новембар 2019. <https://www.danas.rs/drustvo/statistika-o-nasilju-nad-zenama-u-srbiji-jos-uvek-porazavajuca>.
- Данас. 2020. „НВО: За 20 година у Србији у породичном насиљу убијено више од 300 жена“. 18. мај 2020. <https://www.danas.rs/drustvo/nvo-za-20-godina-u-srbiji-u-porodicnom-nasilju-ubijeno-vise-od-300-zena>.

- Добрић, Вучина. 1987. *Антифашистички фронт жена Југославије 1942-1955 (1945-1953)*. Београд: Библиотека информативних средстава.
- Закон о равноправности полова, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009.
- Закон о раду, *Службени гласник РС*, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС, 113/2017 и 95/2018 - аутентично тумачење).
- Закон о спречавању злостављања на раду, *Службени гласник РС*, бр. 36/2010.
- Закон о забрани дискриминације, *Службени гласник РС*, бр. 22/2009.
- Марков, Слободанка. 2001. *Право гласа жена*. Београд: Центар за слободне изборе и демократију.
- Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године са Акционим планом за период од 2016. до 2018. године, *Службени гласник РС*, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС, 72/12, 7/14 – УС и 44/14.
- Симеуновић-Патић, Биљана, и Слађана Јовановић. 2013. *Жене жртве убиства у партнерском односу*. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- Томшич, Вида. 1981. *Жена у развоју социјалистичке самоуправне Југославије*. Београд: Југословенска стварност.
- IBM. 2020. "IBM SPSS software". Last accessed 15 Novembre 2020. <https://www.ibm.com/analytics/spss-statistics-software>.
- Termiz, Dževad, i Vera Arežina. 2015. *Problemi istraživanja i naučnog proučavanja komunikologije*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
- WECF. 2018. "The Gender impact assessment and monitoring tool". Last accessed 22 Novembre 2020. <https://www.wecf.org/wp-content/uploads/2019/01/FINAL-GIM-Tool-Jan-19.pdf>.

Vera Arežina

Faculty of Political Science, Belgrade

Nenad Spasojević

Faculty of Political Science, Belgrade

A CONTRIBUTION TO THE RESEARCH ON THE REPRESENTATION OF WOMEN AT SIGNIFICANT SOCIAL POSITIONS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Resume

In this paper we have shown how much the role of women has changed since the period between the two world wars and gaining the right to vote after the Second World War in Serbia. We pointed out that in the last twenty years many documents have been adopted, such as the *Law on Gender Equality*, the *Labor Law*, the *Law on Prevention of Harassment at Work*, the *Law on Prohibition of Discrimination* and others, seminars and conferences have been held, although many women in Serbia are, to a certain extent occasionally still facing some sort of discrimination and various forms of violence, including domestic violence. During April 2020 this research was conducted on 710 recipients of the survey by undergraduate students of second year of studies and academic staff of the Faculty of Political Sciences in Belgrade in order to describe and explain citizens' attitudes regarding the representation of women in important social positions in Serbia. Although the survey conducted on only 710 recipients would rather applies for publishing its results in an academic journal of some of the faculties of social sciences in the Republic of Serbia, we thought that still on micro-plan it is a contribution to the preview of current status of the women in contemporary Serbian society. The idea of the research was to check how much the legislative acts related to the topic of this paper are actually applied. Some of the conclusions of the research show that male respondents consider professional qualification and work experience important, but also physical appearance, marital and parental status when employing women. Respondents believe that women in Serbia are not given enough opportunities to show their knowledge, skills and abilities in leadership positions, and that this is actually the reason for a larger number of men in the same positions. It is interesting to point out that a huge percentage of

both male and female respondents would vote for the woman as a candidate in the presidential elections. However, it must be also added that upon this research, men are sometimes neglected in certain areas, not only women. Finally, upon the results of this research, we can conclude that the women are and can be even more represented in important social positions in Serbia. If that could be achieved, it would further improve the role and position of the women in Serbia and it would also increase gender equality, and we should work on that, from the process of education and socialization, but also considering the punishment of all forms of discrimination and violence in contemporary Serbian society.

Keywords: representation of women, gender equality, research, research methodology

* Овај рад је примљен 1. фебруара 2021. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. фебруара 2021. године.